

Володимир Хома

ПАВЛО ДУМКА – ПОБРАТИМ КАМЕНЯРА

Історико-краєзнавчий музей с. Денисів Козівського району
(Тернопільська обл.)

Купчинці – старовинне подільське село, розташоване на лівому, мальовничому березі річки Стрипи. Село, яке має свою багату тисячолітню історію. На руїнах княжого м. Бродилова, яке було зруйноване монголо-татарами в 1241 р., виникли Купчинці. В період визвольної війни гетьмана Б. Хмельницького це поселення іменувалось містом. Коли восени 1671 р. через Купчинці проїжджав французький місіонер Ульріх фон Вердум, то тут був великий кам'яний замок, який омивавала навколо Стрипа. Він твердив, що місто у визвольну війну і після неї руйнували п'ять разів, тому вціліло кілька десятків будинків, дві церкви і костьол. А на один гарматний постріл від м. Купчинців знаходилось с. Денисів.

Не менш цікавою, ніж історична, є літературна минувшина Купчинців. Адже в цьому селі неодноразово бували І. Франко, К. Устиянович, М. Павлик, І. Наумович, Т. Бордуляк, В. Стефаник, О. Нижанківський, Л. Бачинський, Я. Остапчук, Г. Величко, К. Трильовський та чимало інших митців і громадських діячів.

Чому їх заманювало це гостинне село? Бо тут жив мало відомий тепер, але на той час талановитий селянський поет, полум'яний публіцист і невтомний галицький культурно-громадський діяч Павло Думка, котрий вкинув свої сяючі перлини в скарбницю вітчизняної культури.

Павло Андрійович Думка народився 21 березня 1854 р. в с. Купчинцях на Тернопільщині в селянській родині. Він був шостою і останньою дитиною у сім'ї. Батьки скоро помирали від важкої непосильної праці, і малий Павло залишився на вихованні свого старшого брата Михайла.

Здібний і допитливий хлопчина успішно закінчує в рідному селі початкову школу. Та через матеріальні нестатки починаються страдницькі роки життя бідного сироти. Він навчається в Купчинцях у дядя, потім у Львівській шніцерській (різьбярській) школі, а згодом – у відомого москвофільського письменника і громадського діяча Івана Наумовича, який працював священиком у місті Скалаті. В Наумовичах Павло навчився пасічництва,

городництва, садівництва, остаточно оволодів професією дяка, також захоплювався літературою.

Мабуть, поетичні здібності розбудив у юнака І. Наумович. Нині важко про це говорити з достовірністю. Але перший вірш «В честь руських соколів» (1884) був надрукований під заголовком «К нашим патриотам» у московфільському календарі общества ім. Качковського поряд з віршем І. Наумовича «Под новый год». Старожил А. Білий твердить, що П. Думка в молоді роки був у щирих взаєминах з І. Наумовичем, який прислав для П. Думки художні книжки і брошури, а також приїжджав до нього в господарських справах у Купчинці і Драгоманівку.

В 70-х роках П. Думка настирливо поповнював свої знання самоосвітою. Він захоплено читав класиків вітчизняної і світової літератури, вивчав історію, природничі науки та розгорнув кипучу громадську діяльність в рідному селі.

У 1874 р. разом з найсвідомішими селянами він засновує читальню в Купчинцях, при якій згодом були зорганізовані хоровий і драматичний, сільськогосподарський гуртки, допомагає створити О. Вітошинському великий чоловічий хор у сусідньому Денисові із селян навколишніх сіл. Хор у 80-90-і роки нараховував понад 100 учасників і прославився на всю Галичину. До речі, діяльність цього хору була високо оцінена Б. Лепким, А. Чайківським, М. Павликом, І. Франком, чеським етнографом Ф. Ржегоржимтою іншими прогресивними діячами того часу.

Немалу роботу провів П. Думка в рідному селі в боротьбі проти пияцтва. Він разом зі своїми однодумцями викриває визиск корчмарів, ліквідує корчми. Якщо у 70-ті роки в Купчинцях було 8 корчем, то вже в 90-х роках залишилось тільки 3, в яких алкогольні напої суворо заборонялось продавати в робочий час. Щоправда, замість ліквідованих корчем в 1887 р. з ініціативи П. Думки була в селі заснована перша кооператива, куди почали завозити найпотрібніший для селян товар.

Головою надзірної ради Купчинецької кооперативи був обраний П. Думка. Згодом його обирають також до Купчинецької громадської ради. Діапазон громадської діяльності П. Думки у другій половині 80-х років помітно розширюється: його ім'я стає відомим у Тернополі та в багатьох галицьких селах, як організатора читалень, споживчих кооперативів, гуртків художньої самодіяльності.

Крім громадської роботи, П. Думка наполегливо займається самоосвітою: захоплено читає твори Т. Шевченка, Ю. Федьковича, М. Шашкевича, І. Котляревського, А. Міцкевича, І. Франка,

тодішню галицьку періодику. Його сучасники твердять, що П. Думка знав напам'ять цілий «Кобзар» Т. Шевченка, немало поезій Ю. Федьковича і М. Шашкевича та велику кількість народних пісень.

П. Думка оволодіває поетичним мистецтвом і пише власні вірші, які своєю образністю, поетичним лексиконом часто нагадують народні пісні. Однак в них відчувається оригінальний струмінь – селянське поетичне кредо. Адже молодий поет прагне у своїх поезіях до волі, до свободи, до світла, до кращого життя галицького селянства. Він діє і радіє навіть невеличким поступам у будь-якій сфері культурно-господарського життя в Галичині.

Нам важко сьогодні сказати, коли почав писати вірші селянський поет, лиш довідуємось з його автобіографії, що перший вірш він надрукував у тридцятирічному віці. Другий його твір «Чом ти не зійшла ти давно, зірничко» надрукований у 1885 р. в «Батьківщині». В 1887-1889 рр. П. Думка публікує свої вірші у «Зорі», «Ділі», «Буковині», календарі товариства «Просвіта». За 80-ті роки найкращими віршами поета слід вважати «Світлій редакції «Буковини», «На смерть Федьковича», «Восени».

Найбільше віршів надрукував П. Думка за 1880 р., переважно в «Зеркалі» – ілюстративному гумористично-сатиричному журналі-двотижневику. Одним із перших редакторів цього видання був відомий письменник і художник Корнило Устиянович, з яким П. Думка був у дуже близьких стосунках. В 1887-1890 рр. К. Устиянович виконував художні замовлення в Тернопільському повіті (в с. Денисові малював церкву, яка зруйнована під час Другої світової війни німцями), тому митець мав нагоду часто гостювати в П. Думки і С. Гарматія в Купчинцях і Драгоманівці. В ці роки Устиянович намалював портрет П. Думки і С. Гарматія, М. Южина та інших селян. Однак портрет П. Думки знищений у воєнні часи, лиш збереглася його фотокопія у дочки Євдокії в с. Купчинцях, а портрет С. Гарматія переданий в 1959 р. його внучкою Ганною Косар у Львівський музей українського мистецтва. Очевидно, К. Устиянович допоміг П. Думці опублікувати в «Зеркалі» сатиричні вірші: «Добра потіха», «Братові», «Безголовим», «Хрунівські гаївки», «Дармоїдам», «Не допомгла навіть «Рада» та інші, де поет таврує зажерливість, захланність, байдужість, дармоїдство, лакейство, облудність, запроданство, які були властиві в той час галицьким селянам.

Так, у вірші «Братові» П. Думка картає ненажерливого

користолобного селянина, котрий не зважає ні на сльози, ні на жаль брата, хоче за всяку ціну заволодіти його маєтком:

Ой постила м'я сірому

Нещаслива доля,

Забігає зі всіх боків

Брат на моє поле.

Забігає манівцями,

Поза межу пхаєсь,

Ні на сльози, ні на жалі

Мої не зважає...

В цьому ж журналі П. Думка друкував сатиричні мініатюри-усмішки «Новий дідич», «На порозі», «Просвітитель», «В судді». П. Думка влучно висміює чоловіка, який б'є свою дружину, а потім тягнеться з нею по судах: **Судія:** «*Чоме ти, Процю, ударив так жінку по лобі, що аж зуби повилітали?*» **Прощ:** «*Бо так не можна вдарити по зубах, щоб лоб вилетів.*»

П. Думка був також у щирих взаєминах з І. Франком, М. Павликом, В. Стефаником, Л. Мартовичем, Т. Бордуляком, А. Шмигельським, Л. Бачинським, Я. Остапчуком, В. Гнатюком, Д. Макогоном, О. Маковеєм, Д. Лукіяновичем та ін.

Нам вдалося нагапати на сліди листування поета з І. Франком, М. Павликом, О. Барвінським, бібліофілом І. Левицьким, а рідні письменника і старожили-односельці стверджують, що він також листувався з В. Стефаником.

Нас, зокрема, цікавлять найбільше громадська праця П. Думки та його творчі стосунки з І. Франком. На жаль, ні з автобіографії П. Думки (1896 р.), ні з листування, ні зі спогадів про поета не можна встановити, коли саме познайомився він з І. Франком. Та з усіх даних довідуємось, що у 80-х роках вони вже були знайомі з І. Франком. А де саме відбулося їхнє знайомство – у Львові, у Тернополі чи в якомусь галицькому селі, поки що встановити не вдалося. Найімовірніше, перша зустріч могла відбутися на Тернопільщині, де часто бував І. Франко в молоді роки. Гадаємо, що влітку 1885 р. І. Франко міг зустрітися з П. Думкою у Тернополі, під час студентської мандрівки, коли виступив славнозвісний чоловічий хор О. Вітошинського. Активним учасником цього хору, як ми вже згадували, був П. Думка. Після поїздки І. Франко помістив у варшавському журналі «Правда» (№ 26, 1885) кореспонденцію про діяльність денисівського хору.

Як відомо, у 1889 р. І. Франко, М. Павлик та їх однодумці закладають основи української радикальної партії, яка в своїй демократичній програмі прагнула домогтися корінних реформ, щоб поліпшити економічно-господарське, політичне і правове становище трудящих мас Галичини.

П. Думка став членом радикальної партії разом зі своїм старшим братом Михайлом, односельцями С. Гарматієм, М. Южином та ін. П. Думку майже на кожному з'їзді партії обирають в керівні органи. На вічах, зборах і з'їздах його ім'я фігурувало як одного з найактивніших лідерів радикальної партії. Друкованими органами партії стали спершу журнали «Народ» і «Хлібороб», а потім – газета «Громадський голос», де П. Думка друкує свої поезії, публіцистичні статті, замітки й інформації. Крім цього, дає кореспонденції Ользі Франко до журналу «Житє і слово».

На поетичне обдаровання селянського письменника звернув увагу І. Франко. В статті «Із поезій П. Думки», яка опублікована у «Народі» (№ 7, 1890 р.), Франко високо оцінив вірші автора і назвав його «поетом народним».

Відзначаючи актуальність поезій та талант поета, Франко писав: «Ми не сумніваємось, що вірші наших поетів-селян, особливо таких талановитих та щирих, як П. Думка, можуть мати важне значення в нашій народній розвою. Одно, що поети ті стоять серед самого народу, живуть його життям і можуть ліпше, ніж хто інший, висказувати думки, потреби і бажання народу, а друге те, що не вибігаючи своєю освітою надто далеко поза звичайний рівень нашого селянства, вони будуть у всім зрозумілі для простого народу і пісні їх можуть мати тим більше для нього значення» (І. Франко. Твори в 20-ти томах. – Т. 16. – С. 159). [1, 159].

У цій же статті І. Франко вказує на те, що П. Думка «перейнявся піснями народними і складає свої пісні на їх лад», і що йому не можна «відмовити таланту і вдалості». Заодно вказує на недоліки його віршів, говорить про ціль поезії в суспільстві, дає досить резонні поради на прикладах Шевченківських поезій та на великих талантах світової літератури – Золя, Фрейтага, Міцкевича, Тургенєва, Толстого, Гомера.

Словом, ця літературно-прогресивна стаття І. Франка має і на сьогодні неабияке дидактичне значення для поетів-дебютантів. Разом із своєю статтею Франко помістив у «Народі» вірш П. Думки «Жіноча доля». В ньому зображено нестерпне, безпорадне

становище молодій вродливої жінки-трудівниці, яку силою видали заміж батьки за черствого егоїстичного п'яницю, який безжалісно б'є її, погрожує їй стратою:

Чи де піде, чи поїде, все би пило,
Прийде домів та басує біле тіло,
А я прошу в нього, молось і благаю.
Та гіркими свої струпи заливаю –
А те серце камінне не впросити,
Вколо себе поводжає: «Будеш гнити!»

В «Жіночій долі» П. Думка показав типові наслідки тодішнього шлюбу, який базувався лише на матеріальній вигоді, а не враховував духовних запитів, любовної сторони молодого подружжя і їх сімейного щастя взагалі. Поезія пройнята глибоким ліризмом, великим співчуттям до безіменної героїні-страдниці. Цей талановитий твір поет створив під безпосереднім враженням від тогочасної діяльності. Він займає своє місце в українській поезії про жінку. Дійсно, вірш «Жіноча доля» сповнений життєвої злободенності, оригінальності теми, доступності викладу, тужливої емоційної лексики, чистоти літературної мови, відшліфованої рими. Твір тематично близький до поезій Шевченка і «Трудівниці» П. Грабовського.

Є у П. Думки і такі поезії про жінку, де звучать мажорні мотиви, зокрема, ніжний любовний вірш «Споминка», в якому поет згадує своє щире кохання. Гумористичний вірш «За цілунок», створений на фольклорній основі, розповідає про кохання молодого небувалого хлопця до вродливої вдовиці; сатиричний вірш «Жінко, рибко, пташко» – про сварливу дружину.

На запрошення П. Думки І. Франко чотири рази приїжджав у село Купчинці (1884, 1885, 1897, 1902). Побував П. Думка багато разів і у Львові. Взаємини письменників були тісно зв'язані з невідкладними громадськими і літературними справами.

Восени 1894 р. І. Франко виступив на селянському вічі на майдані в Купчинцях. На цих зборах І. Франко закликав селян боротися за свої права, виступати проти гнобителів, добиватись більшої оплати праці.

Під час жнив 1895 р. з ініціативи І. Франка в с. Купчинцях відбувся рілничий страйк проти місцевих поміщиків. Керівниками страйку були П. Думка, С. Гарматій, М. Южин. Внаслідок цього селяни добились більшої оплати під час жнив на панських полях (до страйку робили за 14-й сніп, а після – за 10-й).

Взимку 1895 р. І. Франко перебував у селі Купчинця у членів радикальної партії в справі виборів до австрійського парламенту. В 1897 р. був на передвиборній агітації.

У середині 90-х р. П. Думка поселяється на хуторі Микитівка. Наприкінці травня 1897 р. у нього гостював І. Франко. Він був обізаний із тим, що між жителями Микитівки ведуться суперечки щодо назви хутора (А. Білий хотів, щоб називався Біла, а С. Гарматій – Гарматіївка). Було вирішено зібрати збори для встановлення назви поселення. Вони відбулися під молодими липами С. Гарматія. За порадою І. Франка і П. Думки Микитівку було перейменовано в Драгоманівку – на честь визначного громадського діяча, публіциста, фольклориста, літературного критика і вченого Михайла Петровича Драгоманова. Через деякий час П. Думка в Драгоманівці почав втілювати радикальні ідеї І. Франка щодо сільськогосподарських спілок, які повинні були стимулювати покращання політичного, економічного становища селянства. Жителі Драгоманівки купували спільно сільськогосподарські машини, якими користувалися аж до Першої світової війни.

До 25-літнього ювілею літературної діяльності І. Франка П. Думка присвячує дружові-ювіляру поезії «Веснянка», «Гей, хто на світі кращу долю має?»).

У «Веснянці» поет малює яскраву реалістичну картину галицького суспільства 90-х років, розшарованого на багатих і бідних:

Весняная хвиле,
Чом не всім ти мила?
Чом не всім ти людям
Несеш чар, красу?
Лиш кметі і дуки
Затирають руки,
А бідна голота
Гине без часу.
Бо кметям і дукам
Зеленіють ниви,
Набиті калити
За дорогий хліб.
А бідній голоті
При тяжкій роботі
Лиш одно всміхаєсь –
Передчасний гріб...

Цей вірш П. Думки своїм ідейним звучанням нагадує твори із циклу «Веснянки» 80-х років.

У вірші «Гей, хто на світі крашу долю має?» поет гостро таврує селян, які смиренні, «мов воли в ярмі», прислужливі, звикли «панські пороги лизати», фальшиве духовенство, що закликає люд до покори, а само живе в достатку. Цим категоріям людей поет протиставляє справжніх борців-революціонерів.

Гей, хто на світі крашу долю має?
Як той, що широ хоче працювати,
Хоч голод, холод йому докучає,
Тюрма і кайдани! Хто буде збирати
Праць його плоди? Гей, хтось колись знайде
В тямущого брата, у безсмертнім слові.
І замінуть всякі лихосуди,
І щире спасибі мов грім залунає.
Гей, хто на світі крашу долю має?

Ми вже згадували, що П. Думка листувався з І. Франком та, на превеликий жаль, листи І. Франка загинули у воєнному лихолітті, зате збереглося п'ять листів П. Думки до І. Франка (період від 1891 до 1908 рр.). Правда, із вивчених матеріалів видно, що це тільки частина переписки. Збережені листи мають значну цінність, бо в них йдеться про жваві громадські справи.

В листі від 20.08. 1892 р. він описує заснування жіночого товариства в с. Купчинцях. В невеличкому листі від 31.08.1903 р. П. Думка пише: «Дякую за ласкаву пам'ять щосьте в своїм письмі до Гарматія і мене не забули запросити до участі великого празника, який відбувається в осередку нашої України в честь великого нашого пророка І.Котляревського, но рада душа та гріхи не пускають. Такі в мене пісно на гроші, та сім'я розрослася, то тяжко приходити тепер чи на з'їзд чи хоть ти на велику урочистість».

Цей лист свідчить про матеріальну скруту селянського поета й активного громадського діяча, в якого на той час було шестеро малих дітей, а доходи з кількаморгового господарства були зовсім незначні. Тому їх, зрозуміло, бракувало для потреб сім'ї і для громадських справ.

Як відомо, на початку 1908 р. І. Франко важко хворів. Вся передова громадськість Галичини була стурбована цим, а побратими І. Франка ревно слідкували за станом його здоров'я і як могли підтримували його матеріальне становище.

Влітку донеслась радісна звістка до П. Думки – І. Франко одужав. Щирий друг засилає йому з Драгоманівки 7 липня 1908 р. сповненого радістю листа:

«Дорогий наш батьку і світоче!

Прикро і дуже боляче нам було, тебе така тяжкаслабість повістила і вороги раділи, що не стане того великого борця та світоча в нашій запустілій ниві, що ти лишив нас, сиріт безталанних, для них на поталу. Но велика сила богів охоронила твоє життя і спасла Тебе від смерті...»

«Я не маю слів до вискозу того чуття, яке наповнює моє серце. Ти був моїм мотором, моїм зорев, що пізнавши Тебе, пізнав я енакший світ, пізнав правдиве людське життя і красоту, а любов до других, а хвили, котрі не раз довелося провести з Тобою, се найкращі та наймиліші в життю своїм зачисляю і котрих до гроба не забуду.

Ти своїм могутим словом нас, рабів, вивів на люди. Ти знизив престоли та трони, а осіяв ту пригноблену робочу хлопську масу і з того прибитого та всіма потураного раба вивів на вселякого і сильного мужа громади, що чим раз на гнобителів зачинає страх наносити. То ж прийми сих кілька слів щирого признання та радості, ори і сій же золоте зерно на пухку живуріллю та скріплай ще наші сили на много, много літ. Сіяй і правди ще нам та путящого пуття доведи в тім безкраім нашої рідної ниви!»

Та недуга підірвала сили великого поета, він далі хворів, тому П. Думка разом з В. Стефаником на зборах, вічах і в пресі виступають, щоб дати матеріальну допомогу хворому і його сім'ї. Про це свідчить стаття «Слово мужика до мужиків» П. Думки, опублікована в «Громадському голосі» (31.03.1909 р.). В ній автор звертається до галичан організувати фонд допомоги хворому Франку, вказує на його заслуги на громадській і письменницькій ниві: *«Його цінять вже свої і чужі, а ми мужики гордимось, що маєм його ще між собою в живих. Його слава, як поета, критика, публіциста та суспільного діяча несеся не лише по всій Україні, але і поза її границями... Франко приніс в дарі для свого народу сотки томів літератури, ми читасмо його безсмертні твори та слідкуємо за кожним кроком його хворої особи»*.

Зазначимо, що П. Думка не тільки в пресі, не тільки в своїх промовах закликав допомогти хворому Франкові, але в околицях неодноразово збирав гроші, а інколи навіть продукти, доставляв

їх сім'ї І. Франка. Частину зібраних у Тернопільському повіті грошей фонд підтримки Франка з ініціативи П. Думки було покладено в Тернопільський банк «Надія».

П. Думка також відстоював І. Франка перед супротивниками на з'їздах радикальної партії та вічах, запально пропагував його трудові ідеї, високо оцінював його творчу спадщину. Варто згадати, що П. Думка був одним із активних організаторів ювілейних комітетів із відзначення річниць літературної діяльності І. Франка, М. Павлика, М. Драгоманова...

В газеті «Громадський голос» (12.06.1913 р.) у публіцистичній статті «З приводу ювілейного обходу др. І. Франка» П. Думка знову ж таки вітає свого славного побратима:

«40 літ минає вже з того часу, коли в нас повіяло теплим словом весни, вітром апостольського слова Франка, нового євангелія правди, де натхненні його щирою душею поезії пісні впливали та малювали образи хлопської сумної та незалежної долі, де його щирі сльози-думи раді були обмити ті бруди; п'ятна рабства та вікових злиднів, та вишляляли в тих простих сердаках, в тих обірваних орючих чорноробів контури великої ідеї та великої цілі.

І справді, хто прочитав «Каменярів» чув мов відродження душі, мов би став каменярем, почувався до обов'язку брати молот і ломоти пільми пуга».

Щирі взаємини між П. Думкою та Франком продовжувались аж до смерті великого Каменяря.

Зрозуміло, що під його впливом П. Думка зростав духовно й інтелектуально, живився ідеями його революційно-демократичних творів, уважно прислухався до його порад у житті і творчій праці, намагався стати якомога кориснішим для своїх земляків.

П. Думка – співець селянської долі, бо в більшості своїх поезій оспівує гірке життя галицького селянства під австрійським гнобленням. Як і І. Франко, В. Стефаник, Марко Черемшина, Л. Мартович, Т. Бордуляк, А. Чайківський.

У ранніх поезіях «Восени», «Весняна думка», «Молитва рільника», «Думка рільника» поет з гіркою зображає горе, страждання, нестатки, важку хліборобську працю селянства. В них розкрито через суб'єктивне поетичне сприймання становище галицького зубожілого селянства другої половини ХІХ ст., психологію хлібороба-трударя. У цьому переконуємося, прочитавши вірш «Весняна думка

Витай, втіхи чарівнице,
 Райського підсоння,
 Витай, мати благодати,
 До нашого дому,
 Що тяжкії горя, злидні
 Виганяєш з хати,
 Ставиш мости золотії
 На жнива багаті.
 Обмиваш струпи, рани,
 Несеш усміх в лица
 І радуєш, і веселиш
 Всю землю мужичу.
 Витай, весно, наш ти раю,
 Чародійний квіте,
 Не один тя не побачив,
 Пішов в інші світи...

У поезіях пізнішого періоду («До руських хлопів!», 1895 р.) Думка вже закликає поневолене селянство до боротьби проти австрійського поневолення:

Обізвітсья брата-хлопи,
 Та питайте й собі ради,
 Розбудіте думки й мислі і лучітьсья до громади.
 Скажіть сміло всьому світу,
 Що не хочете рабами
 Літа в ярмі коротати,
 Що вмієте так, як другі,
 За честь, долю свою стати.

Подібні мотиви звучать і в інших віршах поета: «До братів» (1897), «До братів хлопів» (1900), «До братів радикалів» (1907). Вони є свідченням, що в другій половині 90-х років П. Думка стояв на революційно-демократичних позиціях, як і І. Франко, М. Павлик, О. Терлецький, В. Стефаник.

Писав П. Думка віршички для дітей. Про це свідчить його лист до О. Барвінського (1890 р.), в якому поет, як тільки організувався журнал «Дзвіночок», надсилає зошит дитячих поезій. Однак із них побачила світ у цьому виданні тільки поезійка «Циганя». Мабуть, цей віршик чи не одинокий за тематикою в українській дитячій поезії того часу.

На жаль, не вдалося розшукати цього зошита з дитячими поезіями П. Думки, які, за твердженням письменниці І. Блажкевич, написані у кінці XIX або на початку XX століття. Входило до цієї

збірки близько 20-ти обрядових пісень соціального змісту. Подібну згадку про «книжку» щедрівок залишив покійний старожил Купчинець Андрій Білий (1878-1966), близький сусід П. Думки.

До речі, одну із щедрівок селянського поета довелося записати з уст дідуся:

Земленьку покрила білая зима,
Вийду на городець – пчіл моїх нема.
Смутно ж мені, смутно, пчільоньки мої
Спочивать нині в темній темноті.
То ж вони обсіли матінку свою,
Споживають працю цілолітнюю.
Коби їм веснонька, коби мені май,
Погадає думку про весь божий рай.

Сподіватимемось, що чимало поезій і статей поета буде в майбутньому розшукано в наукових бібліотеках та архівних фондах.

Ім'я П. Думки, як активного громадського діяча, було відоме ще при його житті, а про популярність його поезій свідчить той факт, що кращі з них друкувались у календарях, збірниках, навіть у шкільних читанках. Наприклад, вірш «Пісня хлібороба» тричі передруковувався в «Читанці руській для першої класи шкіл середніх» (Львів, 1896, 1905, 1909).

У 90-х роках і на початку ХХ століття П. Думка проводить інтенсивну громадську роботу в своїх околицях: організовує сільські читальні, хорові і драматичні гуртки, духові оркестри, споживчі кооперації, сільськогосподарські курси, різноманітні віча, вечори художньої самодільності і т.д.

З 1909 до 1914 р. П. Думка був послем до галицького сейму. На цьому посту він домагався від австрійського уряду, щоб держава асигнувала більше грошей на народну освіту і науку, щоб викладання у Львівському університеті велося рідною мовою, щоб селяни платили менші податки за землю, щоб жінки отримували професійну освіту, щоби поліпшувалося медичне обслуговування населення.

Як згадує І. Блажеквич, П. Думка дуже любив народні звичаї, пісні, думи, перекази. Навіть на засіданні сейму П. Думка з'являвся в народному одязі, а його саморобна куртина «грала кольорами веселки». Письменник Тарас Франко – син великого Каменяра – зі щирою симпатією згадує: «У мене прізвище Думка ріднилося з

«думкою», уявлялась людина вдумлива, серйозна, розумна. І був він росту не високого, очі чорні, бистрі, але не колючі».

Жвавий інтерес викликає спогад старожила Федора Білика (1885): «На селі П. Думка користувався великою повагою, до нього приходили селяни часто за порадами в різних справах, він всіх приймав дуже прихильно, дораджував їх...

В неділю можна було побачити його в гурті селян на вулиці. Був мужчиною середнього росту з білявим приемним енергійним обличчям, з своїми односельчанами вів себе бадьоро і широко...

Влітку носив солом'яний капелюх з широкими крисами, навколо голови капелюха виляся чорна бинда, а вище неї вужча червона. Попід бороду капелюх мав вузьку червону биндочку, ходив в білому кафтані з чиноватного або тонкого саморобного полотна з гарними вишитими у вигляді рож узорами, в полотняних битих штанах у чорну і білу полосуку та в чорних юхтових чоботях з довгими халявами. Взимі ходив у сивій баранковій шапці і зодягнений в білий кожух з вишиваними пазухами або в саморобному вовняному куртяку з гарними вишиванками барвистими узорами на пазухах, біля кишенів, рукавів, внизу облямований стрічкою вузькою узора».

Далі йдеться про те, що П. Думка був добрим столяром в Купчинцях, робив вікна, двері, гарні меблі, особливо ліжка, лавки, столи, мисники. Хатні меблі він прикрашав художньою різьбою, також робив палиці з дуже вмiлими узорами.

«П. Думка зробив мосму батькові, – згадує Ф. Білик, – дві лавки, поруччя яких були гарно облямовані. На середині поруччя були вирізані квітки півонії, а по боках чудові коники».

Спогади Т. Франка, І. Блажкевич, односельчан А. Білого, М. Косара, Ф. Білика та дочки поета Ганни (1888 р.) значною мірою доповнюють біографічні дані та відомості про діяльність поета.

Вже перед Першою світовою війною П. Думка мав багату бібліотеку, в якій були твори українських, російських, польських, чеських, французьких, німецьких та англійських письменників, тодішні галицькі газети та журнали. Поновлювати бібліотеку допомагав І. Франко. До неї кожної неділі і зимовими вечорами приходили селяни позичати книжки і журнали.

У вільний час поет сам читав їм свіжі газети, твори І. Франка, П. Грабовського, В. Стефаника, Ю. Федьковича, Г. Успенського, Л. Толстого, М. Горького, Лесі Українки, Ю. Словацького,

А. Міцкевича; захоплював їх своїми цікавими розповідями на сільськогосподарські й економічні теми, а інколи грав на лірі та залюбки співав народні пісні («Ой, Морозе, Морозенку», «Ой біда, біда чайці небозі», «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Ой пішла, пішла подоляночка по воду», «Чому лози при тихій воді», «Тече вода в синє море» та ін.).

На жаль, бібліотека, рукописна спадщина і листи від багатьох письменників і громадських діячів загинули під час фронту, в роки Першої світової війни.

У цю війну письменник важко захворів на легені, але далі писав твори та ніколи не упускав нагоди допомогти порадою бідним жінкам-солдаткам у їх повсякденних клопотах і нестатках. Уболівав, що діти не мали можливості відвідувати школу. Тому часто збирав навколо себе дітвору, вчив грамоти, розказував цікаві повчальні казки та оповідання.

Помер П. Думка у злиднях 19 листопада 1918 р. в своєму рідному селі, де й похований.

В літературному процесі П. Думка, очевидно, займає таке місце, як М. Шашкевич, О. Козловський, Климентина Попович. Скромний літературний доробок письменника ввійшов у скарбницю вітчизняної культури і є прикладом вірного служіння своєму народові. Його поетичну естафету прийняли земляки Іванна Блажкевич, Чорнобривий (Микола Косар) та я – вихованці та щирі прихильники його поетичного таланту.

Кращі поезії П. Думки увійшли в 4-томну і 6-томну «Антологію української поезії». Першою скромною спробою представити публіці твори поета була його книжечка «Веснянка», що вийшла у Львівському видавництві «Каменярь» (1970).

Найближчим часом треба перевидати його твори та створити літературний портрет як побратима І. Франка. Варто назвати одну із вулиць в його рідному селі чи навіть у Тернополі іменем поета. Майбутній будинок культури в старовинних Купчинцях повинен, безперечно, теж носити славне ім'я Думки, адже він був першим засновником читалень в Купчинцях, Драгоманівці та й у багатьох селах золотого Тернопільського Поділля. Нині зусиллями Товариства української мови ім. Т. Шевченка у с. Купчинцях постав пам'ятник П. Думці.